אכילת בשר בתשעת הימים בסעודת סיום מסכת של קטן ואשה

אכילת בשר בתשעת הימים בסעודת סיום מסכת של קטן ואשה

א. בשבוע שחל בו תשעה באב, נהגו בני ספרד לא לאכול בשר, כמובא בשו"ע (או"ח סי' תקנא סע' ט), והאשכנזים נהגו להימנע מאכילת בשר כבר מראש חודש אב. וכתב הרמ"א (שם סע' י) "**ובסעודת מצוה**, כגון מילה ופדיון הבן **וסיום מסכת** וסעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותים יין כל השייכים לסעודה". ובמשנה ברורה (שם ס"ק עג) הוסיף "ומותרים לאכול אף אותם שלא למדו עמהם, אם היו הולכים ובאים גם בזמן אחר, משום רֵעות".

ונשאלה השאלה, אם כאשר קטן או אשה מסיימים לימוד מסכת גמרא או לימוד חומש בעיון עם מפרשים בתשעת הימים, יהיה מותר להם ולכל המשתתפים בסעודת הסיום, לאכול בשר.

שורש שאלה זו הוא, כי קטן ואשה אינם חייבים במצות תלמוד תורה, ויתכן שההיתר לאכול בשר בתשעת הימים הוא רק בהשתתפות **בסעודת מצוה שיש חובה** לקיימה, ואין כן פני הדברים בסעודת סיום מסכת שנלמדה על ידי קטן ואשה.

והנה בשו"ת צפנת פענח (ח"ב סימן ו) כתב: "בגדר תלמוד תורה, אף דעדיין [הקטן] פטור מתלמוד תורה שבעל פה, מכל מקום כיון דגבי תלמוד תורה מלבד לימוד הווה עוד מצות ידיעה, אם ע"י לימוד שלמד בזמן שהיה קטן יהיה לו ידיעה בגדלות, די בזה. והרבה יש להאריך בזה ועכ"פ כיון דלגדר ידיעה מהני מה שלמד, אז שייך בזה שפיר גדר מצוה". ומבואר בדבריו, שבמצות תלמוד תורה יש שני חלקים: [א] **לימוד** התורה. [ב] **ידיעת** התורה. ולכן, למרות שקטן אכן פטור ממצות **לימוד** תורה, אולם מכיון שבלימוד **מקיים** את **מצות ידיעת** התורה, שהרי כל מה שלומד בקטנותו משמש כבסיס לידיעותיו לכשיגדל - וממילא סעודת הסיום של הקטן היא "סעודת מצוה", והבכורים המשתתפים בה פטורים מהתענית בערב פסח.

וכן פסק בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן ק) "קטן שלמד מסכתא וסיימה, לענ"ד לא רק אם הקטן בעצמו בכור שנפטר הוא וגם אביו על ידי זה מלהתענות, אלא גם בכורים אחרים המשתתפים בשמחת סיום זו נפטרים מלהתענות, לפי מנהגנו שכל המשתתפים בשמחת סיום של גדול פטורים מלהתענות".

ב. ומכאן נלע"ד ללמוד, שכשם שסעודת סיום מסכת שנלמדה על ידי קטן שגדר מצות תלמוד תורה שלו הוא "מצוה **קיומית**", [שהרי אינו חייב במצות לימוד התורה אלא רק מקיים בלימודו מצות ידיעת התורה] - נחשבת סעודת מצוה, והמצטרפים אליה פטורים מתענית בכורים בערב פסח. כך גם סעודת "סיום" של **נשים**, אשר לימוד התורה שלהן הוא בגדר "מצוה **קיומית**", נחשבת "**סעודת מצוה**", והמצטרפים אליה בתשעת הימים מותרים באכילת בשר ושתיית יין.

וזאת על פי מה שכתב רבי יוסף דב הלוי סולובייצ'יק בהקדמה לשו"ת בית הלוי, בהגדרת חיוב נשים בתלמוד תורה: "והנה ידוע דלימוד התורה הוי משני פנים. האחד, כדי לידע היאך ומה לעשות, ואם לא ילמוד היאך יקיים, ולא עם הארץ חסיד. וגם הנשים שאינם מחויבות בלימוד התורה, מ"מ מחויבות ללמוד במצות הנוהגות בהן. וכמו דאיתא בבית יוסף סימן מ"ז דמשום הכי מברכות ברכת התורה. אמנם באנשים יש עוד מעלה אחת על הנשים, דנשים בלימודם אינם מקיימות שום מצות עשה, רק הוי מבוא לקיום

אכילת בשר בתשעת הימים בסעודת סיום מסכת של קטן ואשה

המצות. ונמצא דהלימוד אצלם הוי מבוא להתכלית שהוא קיום המצות, ולא הוי תכלית בעצמו. אבל באנשים הוי הלימוד גם מצות עשה מעצמו, וכמו הנחת תפילין וכדומה. ונמצא הוי ב' בחינות [א] מבוא להמצות [ב] וגם תכלית בפני עצמו".

ומבואר בדבריו, שיש **שני דינים בחיוב תלמוד תורה:** [א] חיוב כתכלית **מצד עצם הלימוד.** [ב] חיוב ללמוד **כדי לדעת כיצד לקיים את המצוות.** האנשים חייבים **בשני הדינים**, כי מוטלת עליהם הן חובת לימוד התורה על מנת לדעת כדי לקיים את המצוות ["מבוא לקיום המצוות", כדברי בית הלוי], והן חובת לימוד כתכלית מצד עצם הלימוד - ללמוד גם מה שכבר יודעים, וגם מה שלא מצווים לעשות. ואילו נשים פטורות מחיוב תלמוד תורה כתכלית מצד עצם הלימוד, כמפורש בגמרא בקידושין, אך חייבות בלימוד התורה **על מנת לדעת כדי לקיים את המצוות**, ועל חיוב זה מברכות את ברכות התורה.

נמצא לפי זה כי לימוד תורה של נשים הוא בגדר "מצוה **קיומית**", שהרי הן פטורות מחיוב תלמוד תורה כתכלית מצד עצם הלימוד, וחייבות רק בלימוד **על מנת לדעת כדי לקיים את המצוות**. ומעתה כשם שסעודת סיום מסכת שנלמדה על ידי קטן שגדר מצות תלמוד תורה שלו הוא "מצוה **קיומית**", פוטרת את המצטרפים אליה מתענית בכורים בערב פסח, כך גם סעודת "סיום" של **נשים**, אשר לימוד התורה שלהן הוא בגדר "מצוה **קיומית**", נחשבת "**סעודת מצוה**", ומתירה לכל המשתתפים בה לאכול בשר ולשתות יין בתשעת הימים.

וכן פסק להלכה הרב שלמה וואהרמן (קובץ הדרום, חלק מו עמ' 55) שנשאל "בדבר אשה שזכתה לסיים מסכת מראש חודש אב עד תשעה באב, ובני ביתה משתתפים בשמחתה, אם רשאים לאכול בשר ולשתות יין כבשאר סעודת מצוה, או דילמא כיון דנשים נתמעטו מתלמוד תורה אולי לא חשיב סעודתה סעודת מצוה".

ולאחר שהביא את דברי הבית הלוי [לעיל **אות ח**] כתב: "ולפי זה כאשר אשה למדה בחריצות ובהתמדה וזכתה לסיים מסכת הרי לכל הפחות קיימה מצות תלמוד תורה כאינה מצווה ועושה, ומקבלת שכר על תלמוד תורה שלה. ולפי מה שכתבנו אולי חשובה מצווה ועושה מפאת הגדר דידיעת התורה, וברור דשמחת התורה בזה גדולה למדי לאשה ולבני ביתה, עד שנתמלא כל הבית אורה ושמחה. ואף אם נחליט כהבית הלוי דאין לאשה זכות דתורה כלל, מכל מקום אכתי מקבלת איזה שכר אחר, וכמש"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות תלמוד תורה, וברור דלא גרע לימודה מקיום דשאר מצות [עכ"פ כאינה מצווה ועושה], וכיון שהיא בעצמה עשתה את כל המצוה שנמשכה זמן רב, הרי מי יכול לשער גודל שמחת לבה, וברור דאיכא חיובא דסעודה להרשב"ם והנמוקי יוסף וחשיב כסעודת מצוה. ואם כנים הם הדברים, שוב כאשר אשה מסיימת מסכת מראש חודש עד תשעה באב, ובני ביתה או חבורה של נשים משתתפים בשמחתה, לכאורה כולם רשאים לאכול בשר ולשתות יין כבשאר סעודת מצוה".

אולם הוא מסיים: "אכתי יש מקום לפקפק, אם ראוי ויאות לאשה הצנועה במעשיה לעשות סיום גם לגברים אחרים שאינם מבני ביתה, דאולי יש לגדור בפניה מפאת הגדר דכל כבודה בת מלך פנימה, כנ"ל להלכה. אולם למעשה יבואו נא גדולי התורה מורי ההוראה שבזמננו ויורו לנו את הדרך הישר. ואשרי לדור שזכה

אכילת בשר בתשעת הימים בסעודת סיום מסכת של קטן ואשה

לנשים צדקניות כאלו שעוסקות בתורה ובעבודה בשקידה רבה, ומסיימות מסכתות ומשתלמות בתורה ובהלכה, תופעה אשר היתה מאד נדירה גם בהרבה מדורות הקדמונים, והלואי שתלמדנה כל בנות ישראל תורה כאותן נשים צדקניות, וכבדורו של חזקיה שבדקו מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, כדאי' בסנהדרין צ"ד, כי התורה היא סם החיים להעוסקים בה כדאיתא בקידושין ל', ובשכר נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים".